

Carl Gustav Jung (1875–1961), psiholog și psihiatru elvețian. Născut la Kesswil (cantonul Thurgau), a făcut studii de medicină generală și psihiatrie la Basel, a fost profesor la Facultatea de Medicină din Zürich și medic-șef la clinica psihiatrică universitară Burghölzli; S-a consacrat însă în special psihoterapiei clinice și, concomitent, cercetării experimentale și teoretice. În 1904 întemeiază la Zürich un laborator de psihopatologie experimentală, valorificând observații personale și descoperiri în domeniul asociațiilor verbale normale și patologice, al demenței precoce și al complexelor. Între 1907 și 1912 colaborează intens cu Freud, atras în special de cercetările acestuia legate de isterie și de vise. Ruptura cu Freud, provocată mai cu seamă de rigiditatea concepției acestuia, înseamnă pentru Jung angajarea fermă pe un drum propriu. Ea îl va duce la elaborarea unui sistem autonom de gândire, axat pe reintroducerea *spiritului* ca dimensiune fundamentală a ființei și pe un ansamblu de concepte noi, deduse în temeiul unei îndelungate și vaste experiențe clinice. Între 1921 și 1938 întreprinde călătorii de studii în Africa de Nord, în lumea arabă, la indienii pueblo din Arizona, în Kenya, Uganda și India. În 1935 este ales președinte al proaspăt întemeiatei Societăți Elvețiene pentru Psihologie și Domeniile Conexe. În 1944 i se creează la Basel o catedră de „psihologie medicală“. În 1948 se înființează la Zürich institutul care îi poartă numele, iar în 1958, inspirată de cercetările sale, Societatea Internațională de Psihologie Analitică. Ultimii ani de viață și-i petrece la Bollingen, lângă Zürich, locuind în faimosul turn, unde își redactează și, parțial, își dictează memoriile.

Scrieri: *Über die Psychologie der Dementia praecox* (1907), *Wandlungen und Symbole der Libido* (1912), *Psychologische Typen* (1921), *Die Beziehungen zwischen dem Ich und dem Unbewußten* (1928), *Psychologie und Religion* (1940), *Über die Psychologie des Unbewußten* (1943), *Psychologie und Alchemie* (1944), *Die Psychologie der Übertragung* (1946), *Antwort auf Hiob* (1952), *Synchronizität als ein Prinzip akausalder Zusammenhänge* (1952), *Ein moderner Mythos* (1957). La câteva luni după moartea lui îi apar memoriile, *Erinnerungen, Träume, Gedanken*, consemnate și editate de Aniela Jaffé.

Aniela Jaffé (1903–1991) s-a născut la Berlin, într-o familie de evrei. În timp ce studia medicina la Hamburg, regimul nazist a constrâns-o să părăsească Germania și, astfel, a emigrat în Elveția. La Zürich a făcut cunoștință cu C.G. Jung și cu cercul psihologiei analitice. Cu timpul, a ajuns ea însăși o analistă recunoscută. Între 1948 și 1954 a fost secretară la Institutul C.G. Jung proaspăt înființat. În ultimii ani de viață ai lui Jung, l-a însoțit ca secretară personală și colaboratoare, iar din 1957 au lucrat amândoi la alcătuirea biografiei lui, *Erinnerungen, Träume, Gedanken*, aufgezeichnet und herausgegeben von Aniela Jaffé (*Amintiri, vise, reflecții*, consemnate și editate de Aniela Jaffé, apărute în versiune românească la Editura Humanitas, în 1996). A locuit la Zürich până la moartea survenită în 1991, activând ca analistă și scriind ea însăși numeroase cărți ce sunt considerate importante pentru înțelegerea psihologiei jungiene de către un cerc mai larg. Editura Humanitas a publicat *Apariții. Fantome, vise și mituri. Cu un cuvânt înainte de C.G. Jung* (reed. 2015).

Scrieri: *Der Mythos vom Sinn, C.G. Jung – Bild und Wort, Religiöser Wahn und Schwarze Magie, Aus C.G. Jungs letzten Jahren, Bilder und Symbole aus E.T.A. Hoffmanns Märchen „Der goldne Topf“* etc.

C.G. JUNG

AMINTIRI, VISE, REFLECȚII

Consemnate și editate de
ANIELA JAFFÉ

Traducere și Notă de
DANIELA ȘTEFĂNESCU

Ediție revăzută

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

le unește pe toate provine visul, fie el oricât de pueril, de grotesc, de imoral.“

Respect pe *Die Bedeutung der Psychologie für die Gegenwart (Importanța psihologiei pentru prezent)*, 1933, în *Ges. Werke X*, 1974, *Civilizație în tranziție*, p. 168.

„Visele nu sunt invenții intenționate și voluntare, ci fenomene naturale, care nu sunt altceva decât ceea ce pur și simplu reprezintă. Ele nu amăgesc, nu mint, nu denaturează sau retușează, ci anunță naiv ceea ce sunt și ceea ce gândesc. Sunt supărătoare și înșelătoare numai pentru că noi nu le înțelegem. Ele nu întrebunțează nici un soi de artificiu spre a disimula ceva, ci spun, în felul lor, pe cât de limpede posibil, ceea ce alcătuiește conținutul lor. Ne putem da seama și de ce sunt atât de specifice și de dificile: experiența arată, într-adevăr, că ele se străduiesc mereu să exprime ceva ce eul nu știe și nu pricepe.“

Analytische Psychologie und Erziehung (Psihologie analitică și educație), 1926, în *Ges. Werke XVII*, 1972, *Despre dezvoltarea personalității*, p. 121.

Cuprins

<i>Nota traducătorului</i>	5
Introducere de Aniela Jaffé	11
Prolog	21
1. Copilăria	25
2. Anii de școală	45
3. Anii de studenție	110
4. Activitatea psihiatrică	146
5. Sigmund Freud	179
6. Confruntarea cu inconștientul	204
7. Despre nașterea operei	237
8. Turnul	262
9. Călătorii	278
<i>Africa de nord (278) – Indienii pueblo (286) –</i>	
<i>Kenya și Uganda (294) – India (316)</i>	
<i>– Ravenna și Roma (327)</i>	
10. Viziuni	333
11. Despre viața de dincolo de moarte	343
12. Gânduri târzii	372
Privire retrospectivă	402
Apendice	407
<i>Din scrisorile trimise de Jung</i>	
<i>din SUA soției sale</i>	407
<i>Din scrisorile lui Freud către Jung</i>	414
<i>Scrisoare către soția lui,</i>	
<i>trimisă din Sousse, Tunisia</i>	418

<i>Dintr-o scrisoare către un tânăr savant</i>	420
<i>Dintr-o scrisoare către un coleg</i>	422
<i>Théodore Flournoy</i>	423
<i>Richard Wilhelm</i>	425
<i>Heinrich Zimmer</i>	430
<i>Completare la Cartea roșie</i>	432
<i>Septem Sermones ad Mortuos</i>	434
<i>Câte ceva despre familia lui C. G. Jung</i>	
de Aniela Jaffé	448
Glosar	459

La papele de vârstă a se păstra în minte
 și să se păstreze în minte și să se păstreze în minte

1 Copilăria

La o jumătate de an după nașterea mea (1875), părinții s-au mutat din Kesswil (cantonul Thurgau), de lângă lacul Constanța, în parohia castelului Laufen de deasupra cascadei Rinului.

Amintrile mele încep cam din al doilea sau al treilea an de viață. Îmi amintesc de casa parohială, de grădină, de spălătorie, de biserică, de castel, de cascada Rinului, de micul castel Wörth și de gospodăria paracliserului. Sunt tot felul de amintiri răzlețe, ce plutesc ca niște insule pe o mare nesigură, aparent fără nici o legătură între ele.

Deodată răsare o amintire, poate cea mai timpurie din viața mea și, tocmai de aceea, mai degrabă o impresie destul de vagă: mă aflu într-un cărucior, la umbra unui copac. E o zi frumoasă și caldă de vară, cerul e albastru. Lumina aurie a soarelui se joacă printre frunzele verzi. Copertina căruciorului a fost ridicată. Tocmai m-am trezit în mijlocul acestei splendori și am o senzație de bine de nedescris. Văd soarele scânteind printre frunzele și florile pomilor. Totul este minunat, colorat, superb.

O altă amintire: sunt în sufrageria noastră, situată pe latura dinspre apus a casei, stau într-un scaun înalt pentru copii și mănânc cu lingura lapte cald în care au fost muiate bucățele de pâine. Laptele are gust bun și miros caracteristic. Era prima dată când îi percepeam conștient mirosul. Acesta a fost momentul în care am devenit, ca să zic așa, conștient de simțul mirosului. Această amintire este și ea foarte veche.

Sau: o seară frumoasă de vară. O mătușă mi-a spus:

— Acum o să-ți arăt ceva.

M-a luat în fața casei, pe drumul ce duce la Dachsen. Departe, la orizont, se întindea lanțul Alpilor în roșul incandescent al apusului. Se vedeau deosebit de clar în acea seară.

— Acum uită-te acolo, toți munții sunt roșii.¹

Am văzut atunci pentru prima oară Alpii! Apoi am auzit că a doua zi copiii din Dachsen vor face o excursie cu școala la Zürich, pe Uetliberg. Am vrut să merg și eu neapărat cu ei. Atunci mi s-a explicat, spre durerea mea, că un copil mic ca mine n-avea voie să meargă — asta era situația și n-aveai ce-i face. Din clipa aceea, Zürich și Uetliberg au fost pentru mine țara dorită și de neatins, „țara făgăduinței“, aflată în vecinătatea munților acoperiți cu zăpadă și strălucitori.

Dintr-o perioadă ceva mai târzie: mama a plecat cu mine în Thurgau, pentru a vizita niște prieteni. Aceștia aveau un castel pe malul lacului Constanța. N-au putut să mă mai dezlipească de țărmul lacului. Soarele scânteia pe apă. Valurile făcute de vapoaraș ajungeau până la mal și modelaseră nisipul de pe fundul lacului în formă de dungulițe, asemenea unor nervuri. Apa se întindea în depărtare, la nesfârșit, iar această imensitate era pentru mine o plăcere inimaginabilă, o splendoare fără pereche. Atunci s-a fixat solid în mintea mea ideea că va trebui să trăiesc pe malul unui lac. Fără apă, așa gândeam, omul pur și simplu nu poate exista.

Încă o amintire: oameni străini, animație, agitație. Slujnica a venit în fugă:

— Pescarii au găsit un cadavru... a venit în jos pe cascada Rinului... și vor să-l aducă la spălătorie.

— Da... da, a zis tata.

Am vrut să văd cadavrul imediat. Mama m-a reținut lângă ea și mi-a interzis cu severitate să mă duc în grădină. După plecarea bărbaților, m-am furișat prin grădină până la spălătorie. Însă ușa era încuiată. Atunci am făcut înconjurul casei. În spate se afla o rigolă care cobora spre pantă. De-acolo picura apă cu sânge. Asta m-a interesat extraordinar... Nu împlinisem încă patru ani pe atunci.

¹ Mătușa lui Jung i se adresează în dialect elvețian (*n. t.*).

Se mai conturează o imagine: sunt agitat, am febră, nu pot dormi. Tata mă poartă pe brațe, merge prin cameră încolo și încoace, în timp ce-mi cântă vechile lui cântece de pe vremea studentiei. Îmi amintesc mai cu seamă de unul, care mi-a plăcut în mod deosebit și m-a liniștit întotdeauna. Era așa-zisul cântec despre suveran: *Alles schweige, jeder neige...*¹ Cam așa suna începutul. Și azi îmi mai aduc aminte de vocea tatei, cântând pe deasupra mea în liniștea nopții.

Am suferit, după cum mi-a povestit mama mai târziu, de o eczemă generală. Pluteau în jurul meu aluzii obscure în legătură cu greutatea în căsnicia părinților. Pesemne că boala s-a aflat într-un raport direct cu o despărțire temporară a părinților mei (1878). Mama a stat internată mai multe luni în spitalul din Basel și probabil că maladia ei a fost urmarea unei dezamăgiri conjugale. În perioada aceea s-a ocupat de mine o mătușă, cam cu douăzeci de ani mai în vârstă decât mama. Absența îndelungată a mamei m-a tulburat și preocupat profund. De atunci încolo am devenit neîncredător ori de câte ori se pronunța cuvântul „dragoste“. Sentimentul care se lega în mintea mea de noțiunea de „feminin“ a fost mult timp: lipsă de încredere, de siguranță. „Tată“ însemna pentru mine încredere, siguranță — dar și slăbiciune, neputință. Este handicapul cu care am pornit în viață. Ulterior, am revizuit această impresie timpurie: am crezut că am prieteni — și m-au deziluzionat; am fost neîncredător față de femei — și nu m-au dezamăgit.

În intervalul în care a lipsit mama, a avut grijă de mine și slujnica noastră. Și acum mai țin minte cum mă lua în brațe, iar eu îmi lăsam capul pe umărul ei. Avea părul negru, tenul măsliniu și era cu totul altfel decât mama. Îmi amintesc de firele ei de păr, de gâtul cu pielea puternic pigmentată și de urechea ei. Totul mi se părea atât de străin și totuși atât de ciudat de familiar. Era de parcă ea n-ar fi aparținut familiei mele, ci numai mie și ar fi fost legată într-un mod incomprehensibil de alte lucruri misterioase, pe care nu le înțelegeam. Tipul acestei fete

¹ Toți să tacă, fiecare să se încline (*n. t.*).

a devenit mai târziu un aspect al *animei*¹ mele. Simțământul a ceva ce era străin și totuși cunoscut dintotdeauna și pe care ea îl comunica a fost caracteristica acelei figuri care a reprezentat pentru mine mai târziu chintesența femininului.

Din perioada despărțirii părinților datează și o altă imagine rememorată de mine: o fată tânără, foarte drăguță, amabilă, cu ochii albaștri și părul blond mă ducea la plimbare, pe o zi albastră de toamnă, sub niște arțari și castani aurii. Mergeam de-a lungul Rinului, pe sub cascada, în apropierea micului castel Wörth. Soarele bătea prin frunziș, iar pe jos zăceau frunze aurii. Fata cea tânără mi-a devenit mai târziu soacră. Îl admira pe tata. Am revăzut-o abia după ce am împlinit douăzeci și unu de ani.

Acestea sunt amintirile mele „exterioare“. Ceea ce urmează acum sunt lucruri mai viguroase, ba chiar copleșitoare; de unele dintre ele îmi aduc numai vag aminte: o prăbușire pe scări, o lovitură de piciorul sobei. Îmi amintesc de dureri și sânge, un doctor îmi coase rana la cap, rană a cărei cicatrice a fost vizibilă până în ultimii mei ani de liceu. Mama mi-a povestit cum am plecat odată la Neuhausen împreună cu slujnica noastră, trecând pe podul de la cascada Rinului, cum, brusc, am căzut, iar un picior mi-a alunecat sub parapet. Fata a reușit să mă prindă în ultimul moment, trăgându-mă spre ea. Aceste lucruri indică o înclinație inconștientă spre sinucidere, respectiv o rezistență fatală la viața din această lume.

Aveam pe atunci, în timpul nopții, niște senzații nelămurite de frică. Se petreceau chestii ciudate. Se auzea mereu vuietul înăbușit al cascadei Rinului și toată zona din jurul ei era plină de primejdii: oameni se îneacă, un cadavru cade peste stânci... În cimitirul apropiat, paracliserul sapă o groapă; un morman proaspăt de pământ maroniu. Bărbați îmbrăcați solemn, în redingote negre, cu niște pălării neobișnuit de înalte și pantofi negri lustruiți, transportă o cutie neagră. Tata e și el printre ei, îmbrăcat în talar și vorbind cu o voce răsunătoare. Femeile plâng.

¹ Pentru acest termen de specialitate, ca și pentru alții, care sunt întrebuințați în mod obișnuit de Jung pe parcursul *Amintirilor*, v. „Glosarul“ de la sfârșitul cărții (n. t.).

Aflu că este înmormântat cineva în această groapă. Deodată dispăreau anumiți oameni, care până deunăzi fuseseră prezenți. Auzeam atunci că au fost înmormântați sau că „Domnul Isus“ i-a „luat“ la el.

Mama mă învățase o rugăciune, pe care trebuia s-o spun în fiecare seară. O făceam cu plăcere, pentru că îmi conferea un anume sentiment de confort sufletesc față de nesiguranțele nelămurite ale nopții:

*Breit aus die Flügel beide,
O Jesu meine Freude
Und nimm dein Kuchlein ein.
Will Satan es verschlingen,
So laß die Englein singen:
Dies Kind soll unverletzet sein.*¹

„Domnul Isus“ era reconfortant, un „domn“ amabil, binevoitor, așa ca „domnul“ Wegenstein de la castel — bogat, puternic, respectat și atent cu copiii noaptea. De ce trebuia să fie înaripat asemenea unei păsări? Era o mică minune, care nu mă preocupat însă mai îndelung. Dar mult mai important pentru mine și cauză a numeroase reflecții era faptul că se comparau copiii mici cu *Chüechli*², pe care, în mod evident, „Domnul Isus“ îi „lua“ numai în silă, ca pe un medicament amar. Era ceva ce nu puteam înțelege. Ceea ce pricepeam însă fără probleme era că diavolului îi plăceau *Chüechli* și că, tocmai de aceea, trebuia împiedicat să-i înfulece. Așadar, deși „Domnului Isus“ nu-i plac, îi mănâncă pentru ca să nu-i ia Satana. Până aici, argumentul meu era „reconfortant“. Dar se spunea și că „Domnul Isus“ „ia“ în genere și alți oameni la el, ceea ce era echivalent cu îngroparea în pământ.

¹ „Întinde-ți aripile, / O, Isuse, bucuria mea, / Și ia puilul tău. / Dacă Satana vrea să-l înfulece, / Atunci fă îngerii să cânte: / Acest copil să rămână nevătămat“ (*germ.*) (n. t.).

² Confuzia pe care o face copilul între cuvântul german *Kuchlein* „puișor de găină“ și cuvântul dialectal *Chüechli* (scris și *Küechli*), însemnând „prăjiturică“ (n. t.).

Sinistra concluzie analogică a avut urmări fatale. Am început să nu mă mai încred în „Domnul Isus“. Și-a pierdut în ochii mei aspectul de pasăre mare, reconfortantă și binevoitoare și a fost asociat cu oamenii sumbri, negri, în redingotă, cu joben și pantofi negri lustruiți, care se ocupau de cutia cea neagră.

Aceste rumegări ale mele au dus la prima mea traumă conștientă. Într-o zi caniculară de vară mă aflam, ca de obicei, singur pe strada din fața casei și mă jucam în nisip. Strada trecea pe lângă casă, îndreptându-se către un deal, pe care-l urca, pentru ca apoi să se piardă sus, în pădure. Astfel, din casă se vedea o porțiune bună de drum. Am zărit atunci pe acea stradă o siluetă cu o pălărie lată și o haină lungă, neagră, coborând dinspre pădure. Semăna cu un bărbat care poartă un fel de îmbrăcăminte de damă. Silueta se apropia încet și am constatat că era într-adevăr a unui bărbat, îmbrăcat într-un soi de robă neagră, ce-i ajungea până la glezne. Văzându-l, m-a cuprins o teamă care s-a amplificat rapid, devenind spaimă de moarte, căci mi-a străfulgerat prin minte ideea înspăimântătoare: „Este un iezuit!“ Cu puțin timp înainte, auzisem o discuție între tata și un coleg despre mașinațiile „iezuiților“. Tonul împătimit, pe jumătate iritat, pe jumătate temător, al remarcilor lui îmi crease impresia că „iezuiții“ ar reprezenta ceva deosebit de periculos, chiar și pentru tata. De fapt, nu știam ce însemna cuvântul „iezuiți“. Dar cuvântul „Isus“ mi-era cunoscut din mica mea rugăciune.¹

M-am gândit că bărbatul care cobora strada era, în mod evident, deghizat. Acesta era motivul pentru care purta haine femeiești. Probabil că avea intenții rele. Speriat de moarte, am alergat acasă în fuga mare, m-am repezit pe scări până în pod, unde m-am strecurat sub o grindă, într-un ungher întunecat. Nu știu cât am rămas acolo. Trebuie să fi trecut însă destul de mult timp, căci atunci când am coborât cu grijă până la etajul întâi și am scos, extrem de precaut, capul pe fereastră, nu se mai vedea în lung și în lat nici urmă de siluetă neagră. Frica aceea infernală mi-a stat încă zile întregi împlântată în mădulare, determinân-

¹ În germană, există o asemănare evidentă între *Jesuit* „iezuit“ și *Jesus* „Isus“ (n. t.).

du-mă să nu mă mișc din casă. Iar mai apoi, când am început să ies din nou pe stradă la joacă, liziera pădurii a continuat să fie pentru mine obiectul unei atenții pline de îngrijorare. Mai târziu m-am lămurit, bineînțeles, că silueta cea neagră nu fusese de fapt decât un preot catolic inofensiv.

Cam în aceeași perioadă — nici măcar n-aș ști să spun cu exactitate absolută dacă nu se întâmplase înaintea evenimentului pe care tocmai l-am menționat — am avut primul vis de care-mi aduc aminte și care urma să mă preocupe, ca să zic așa, întreaga viață. Pe atunci aveam trei sau patru ani.

Casa parohială stă singură în apropierea castelului Laufen, iar în spatele gospodăriei paracliserului se întinde o poiană mare. Mă aflam, în vis, în poiana asta. Deodată am descoperit o gaură întunecată, dreptunghiulară, zidită în pământ. N-o văzusem niciodată până atunci. M-am apropiat, plin de curiozitate, și am privit înăuntru. Am zărit o scară de piatră care ducea în adâncime. Am coborât cu ezitare și teamă. Jos se afla o ușă cu boltă, acoperită de o draperie verde. Draperia era mare și grea, de parcă ar fi fost confecționată din material împletit sau brocart, și m-a frapat aspectul ei somptuos. Fiind curios ce s-ar putea ascunde îndărătul ei, am dat-o deoparte și am zărit o încăpere dreptunghiulară, lungă de vreo zece metri, scaldată în lumina crepusculului. Tavanul boltit era din piatră, iar podeaua era acoperită și ea cu dale de piatră. În mijloc se întindea un covor roșu, de la intrare până la o estradă joasă. Pe această platformă se găsea un tron de aur, minunat și bogat. Nu sunt sigur, dar s-ar putea ca pe el să fi fost o pernă roșie. Tronul era splendid, ca în basme, un adevărat tron regesc! Pe el se afla ceva, un obiect uriaș care aproape că atingea tavanul. Am crezut mai întâi că-i un trunchi înalt de copac. Diametrul avea în jur de cincizeci—șaizeci de centimetri, iar înălțimea vreo patru—cinci metri. Obiectul era însă ciudat alcătuit: compus din piele și carne vie, avea deasupra un fel de cap în formă conică, fără față și fără păr; numai sus de tot, chiar în creștet, exista un singur ochi, care privea nemișcat în sus.

Încăperea era relativ luminoasă, cu toate că n-avea nici ferestre și nici lumină. Deasupra capului plana însă o oarecare

luminozitate. Obiectul nu se mișca, dar aveam impresia că ar putea coborî în orice clipă de pe tron, pentru a se cățăra pe mine, asemenea unui vierme. Eram ca paralizat de frică. În acest moment insuportabil am auzit, brusc, vocea mamei, ca venind din afară și de sus, care striga: „Da, uită-te bine la el. Țsta e căpcăunul, mâncătorul de oameni!“ M-a cuprins o spaimă infernală și m-am trezit lac de sudoare și speriat de moarte. De atunci încolo, multe seri mi-a fost frică să adorm, temându-mă ca nu cumva să am din nou un vis asemănător.

Acest vis m-a preocupat ani întregi. Doar mult mai târziu am descoperit că acel obiect ciudat era un falus și abia după câteva decenii am aflat că era un falus ritual. Nu m-am putut lămuri niciodată dacă mama voia să zică în vis: „Țsta e mâncătorul de oameni“ sau „Țsta e mâncătorul de oameni“. În primul caz ar fi vrut să spună că nu „Isus“ sau „iezuitul“ era mâncătorul de copii, ci falusul; în cel de-al doilea caz, că mâncătorul de oameni este reprezentat în general prin falus, deci că întu-necatul „Domn Isus“, iezuitul și falusul sunt identici.

Importanța abstractă a falusului se caracterizează prin faptul că membrul este întronat pentru sine în mod „itifalic“ (ιθϋς= drept în sus). Gaura din poiană reprezenta pesemne un mormânt. Mormântul însuși este un templu subteran, a cărui cortină verde amintește de poiană, simbolizând deci aici misterul pământului acoperit cu vegetație verde. Covorul e roșu ca sângele. De unde însă bolta? Fusesem atunci deja pe Munot, donjonul cetății din Schaffhausen? Puțin probabil ca un copil de trei ani să fi fost dus acolo. Nu poate fi vorba, așadar, de o reminiscență. La fel de necunoscută este sursa unui falus corect din punct de vedere anatomic. Interpretarea lui *orificium urethrae* drept ochi, având deasupra, probabil, o sursă luminoasă, trimite la etimologia cuvântului falus (φαλός = luminos, strălucitor)¹.

Falusul din acest vis pare în orice caz a fi un zeu subteran care nu trebuie menționat. Astfel mi-a rămas el de-a lungul întregii copilării, trezind în mine o rezonanță de fiecare dată când venea vorba puțin prea emfatic despre Domnul Isus Cristos.

¹ Cf. C. G. Jung, *Ges. Werke V*, 1973, pp. 279 și urm. (n. ed. germ.).

„Domnul Isus“ n-a fost pentru mine niciodată complet real, complet acceptabil, complet demn de a fi iubit, întrucât mă gândeam tot mereu la perechea sa subterană ca la o revelație groaznică, pe care eu nu o căutasem.

„Deghizarea“ iezuitului și-a aruncat umbra asupra învățăturii creștine ce mi-a fost împărtășită. Ea îmi apărea adesea ca o mascaradă solemnă, un fel de funeralii. Este adevărat că oamenii puteau să arboreze acolo o mină serioasă sau tristă, însă în clipa următoare păreau să râdă în taină, nefiind în fond deloc afectați. „Domnul Isus“ era pentru mine oarecum asemenea unui zeu al morții — ce-i drept, săritor, deoarece speria și gonea staffile nopții, dar înfricoșător el însuși, fiind răstignit pe cruce și un cadavru sângerând. Dragostea și bunătatea lui, care îmi erau laudate fără încetare, mi se păreau, într-ascuns, îndoielnice, mai ales deoarece despre „Domnul Isus cel bun“ vorbeau în special oameni cu redingote negre și pantofi lustruiți și lucioși, care îmi evocau întotdeauna înmormântările. Erau colegii tatălui meu și opt unchi, toți preoți. Mi-au inspirat ani de-a rândul teamă — ca să nu mai vorbim despre preoții catolici care veneau ocazional și mă duceau din nou cu gândul la „iezuitul“ care mă speriasse; iar iezuiții îi provocaseră chiar și tatei teamă și supărare. În anii următori, până la confirmare, mi-am dat toată silința să stabilesc față de Cristos relația pozitivă care mi se pretindea. Dar în van; n-am reușit niciodată să-mi depășesc tainica neîncredere.

Frica de „omul negru“ o are în definitiv orice copil și nu ea e cea care a fost esențialul acelei experiențe, ci formularea gnoseologică ce-și făcea loc în mod chinuitor în creierul meu de copil: „Acesta este un iezuit.“ Tot astfel, în visul meu, esențialul este strania prezentare simbolică și uimitoarea interpretare ca „mâncător de oameni“. Nu fantoma copilărească a „mâncătorului de oameni“ este esențialul, ci faptul că el stă pe un tron subpământean de aur. Pentru conștiința mea de atunci, cea de copil, pe un tron de aur ședea întâi și-ntâi regele, iar apoi, pe un tron cu mult mai frumos și mai înalt și mai auriu, sus, departe, în cerul albastru, stăteau bunul Dumnezeu și Domnul Isus, cu cununi de aur și veșminte albe. Or, tocmai de la acest

Domn Isus venea, coborând dinspre pădurea de pe munte, „iezu-itul“, în robă neagră de damă. De multe ori mi s-a întâmplat să mă uit într-acolo sus, pentru a vedea dacă nu ne amenința iarăși vreo primejdie.

În vis, coboram în grotă și găseam acolo, pe un tron din aur, o altă ființă, neomenească și născută din tenebre; neclintită, ea privea în sus și se hrănea cu carne de om. De-abia cincizeci de ani mai târziu mi-a sărit în ochi un pasaj dintr-un comentariu asupra unor ritualuri religioase, în care era vorba despre motivul fundamental antropofag în simbolistica împărțășaniei. Abia atunci m-am lămurit cât de necopilărească, de coaptă, ba chiar de matură era ideea care încolțise în conștiința mea prin aceste două experiențe. Cine vorbea atunci în mine? Al cui era spiritul ce imaginase aceste trăiri? Ce inteligență superioară acționa aici? Știu că pentru orice cap sec e foarte tentant să fabuleze despre „omul negru“ și despre „mâncătorul de oameni“ și despre „hazard“ și despre „interpretări făcute ulterior“, pentru a șterge și a înlătura rapid ceva îngrozitor de incomod, ca nu cumva să fie perturbată imaginea familiară a inocenței copilăriei. Ah, acești oameni buni, vrednici, sănătoși îmi lasă întotdeauna impresia unor mormoloci optimiști care stau la soare, îngheșuiți unul într-altul, într-o băltoacă formată după ploaie, dând voios din coadă, în cea mai puțin adâncă dintre toate apele, fără a bănui măcar că, a doua zi deja, băltoaca va seca.

Ce prindea glas pe-atunci în mine? Cine ridică niște probleme care-mi depășeau cunoștințele? Cine alcătuia și alătura Susul și Josul, punând astfel bazele a tot ceea ce urma să umple cu pasiuni furtunoase toată cea de-a doua jumătate a vieții mele? Cine tulbura copilăria cea mai calmă și mai inocentă cu această presimțire apăsătoare a unei vieți omenești extrem de mature? Cine altul decât oaspetele străin care venea și de Sus, și de Jos?

Prin acest vis de copil am fost inițiat în misterele pământului. A avut loc atunci, ca să zic așa, o înmormântare în pământ și au trecut ani până ce am revenit la suprafață. Astăzi știu că s-a întâmplat așa pentru a fi adusă în întuneric cea mai mare cantitate posibilă de lumină. A fost un fel de inițiere în imperiul tenebrelor. Atunci a început în mod inconștient viața mea spirituală.

Nu-mi mai amintesc de mutarea noastră la Klein-Hüningen, lângă Basel, în 1879, ci doar de un eveniment petrecut câțiva ani mai târziu: într-o seară, tata m-a luat din pat și m-a dus în brațe până la veranda noastră orientată spre apus, pentru a-mi arăta cerul, care strălucea în amurg într-un verde de o splendoare de neuitat. Asta a fost după erupția vulcanului Krakatau, în 1883.

Altă dată, tata m-a dus afară și mi-a arătat o cometă mare, la orizontul dinspre răsărit.

Odată a avut loc o inundație puternică. Râul Wiese, care trece prin sat, forțase și rupsese digurile. Un pod se prăbușise în amonte. Se înecaseră paisprezece oameni și fuseseră duși până la Rin de apele învolburate și galbene. După retragerea apei, s-a spus că în nisip s-ar afla cadavre. Din clipa aceea n-am mai avut liniște! Am descoperit cadavrul unui bărbat între două vârste, în redingotă neagră — părea să fi fost surprins chiar pe când se întorcea de la biserică! Zăcea acolo, pe jumătate acoperit de nisip, cu un braț peste ochi.

Spre groaza mamei mele, mă fascina și să asist la tăierea porcului. Toate aceste lucruri îmi suscitau nespul interesul.

În anii petrecuți la Klein-Hüningen își au obârșia și primele mele amintiri legate de artele plastice. În casa părintească — o parohie din secolul al XVIII-lea — exista o încăpere solemnă și întunecoasă. Acolo se găsea mobila cea bună, iar pe pereți atârnav tablouri vechi. Îmi amintesc mai cu seamă de o pictură italienească, reprezentându-i pe David și Goliat. Era o copie în oglindă din atelierul lui Guido Reni, originalul fiind la Luvru. Nu știu cum a ajuns la noi în familie. Se mai afla acolo un tablou care e acum în casa fiului meu: un peisaj din Basel, de la începutul secolului al XIX-lea. Adesea mă strecuram pe neobservate în camera întunecoasă și izolată și ședeam ore întregi în fața tablourilor, pentru a contempla această frumusețe — singura pe care o cunoșteam.

Pe vremea aceea — eram încă foarte mic, de vreo șase ani — o mătușă m-a luat într-o zi cu ea la Basel, unde mi-a arătat animalele împăiate de la muzeu. Am zăbovit mult timp acolo, pentru că voiam să privesc totul cu mare atenție. La ora patru au sunat